

Historia Wolborza

Najwcześniejszą wzmianką historyczną o Wolborzu jest zapis w tzw. falsyfikacie mogileńskim z 1065 r. (obok Łęczycy, Spicimierza, Żarnowa i Rozprzy), który wiąże się z nadaniem Bolesława Śmiałego dla klasztoru w Mogile. Wolbórz wymieniany jest jako gród, który jest siedzibą kasztelanii wchodzącej w skład prowincji łęczyckiej. Fakt ten potwierdza zapis źródłowy w bulli papieża Innocentego II z 7 lipca 1136 r.

O lokalizacji grodu wolborskiego i jego szybkim rozwoju zdecydowało usytuowanie na trasie ważnego we wczesnym średniowieczu traktu handlowego gnieźnieńsko-kijowskiego. Przekraczał on Pilicę w Inowłodzu i Sulejowie, potem obydwie nitki traktu łączyły się w Wolborzu, by dalej skierować się do Łęczycy i Gniezna. Przez Wolbórz przebiegał również trakt ze Śląska na Mazowsze i z Pomorza Gdańskiego do Małopolski i na Węgry.

Przywilej papieża Eugeniusza III wydany w Rzymie w 1148 r., a następnie bulla papieska potwierdzają darowiznę grodu wolborskiego wraz z przyległymi wsiami Wernerowi, biskupowi włocławskiemu.

W 1148r. zostaje zakończona budowa kościoła św. Mikołaja w Wolborzu. W 1215r. odbywa się tu pod przewodnictwem arcybiskupa Henryka Kietlicza, synod prowincjonalny, na którym omawiane są potrzeby kościoła, kraju i problemy związane z wyznaczonym przez papieża Innocentego III Soborem Laterańskim. Zgromadzeni na synodzie, oprócz duchowieństwa, książęta dzielnicowi Polski: książę krakowski i sandomierski Leszek Biały, książę mazowiecki Konrad, książę kaliski Władysław Odonic, książę opolski i raciborski Kazimierz, dają kościołowi w swoich dzielnicach przywilej własnego, niezależnego sądownictwa, zrzekają się prawa panującego do zaboru majątku ruchomego zmarłego biskupa i zgadzają się na wyłączenie posiadłości kościelnych wraz z ich ludnością, spod prawa książęcego.

W 1228r. Księżna Grzymisława, wdowa po Leszku Białym zatwierdza granice kasztelanii wolborskiej, które opierają się na rzekach: Pirsnie, Grabówce, Wolbórcie i Tesni. W 1273 r. Leszek Czarny, książę sieradzki i łęczycki nadał Wolborzowi prawa miejskie. Pozwolił biskupom osadzić na prawie niemieckim Wolbórz i wsie należące do Wolborza: Żarnowicę, Psary, Młynary, Kuznocin, Świątniki, jak też sprowadzać osadników z „jakiego bądź narodu”, a miasto Wolbórz obwarować murem kamiennym, ceglany lub palisadą. Ludność Wolborza uzyskała zwolnienie od podatków i danin, a osiedlający się dostawali place i po wybudowaniu domu byli przez 6 lat wolni od podatków. Miasto otrzymało też własne sądy. Z 1377r. pochodzi pierwsza wzmianka o zamku wolborskim. Wzniesiony w miejscu z natury obronnym, w widłach rzeki Moszczanki, kilka lat później określony zostaje przez Janka z Czarnkowa mianem twierdzy.

W końcu XIV w. historia potwierdziła walory miasta, przebiegał bowiem przez nie ważny szlak tzw. litewski z Wielkopolski i Małopolski poprzez Mazowsze na Litwę. Od początku XV w. rosło znaczenie polityczne i strategiczne Wolborza. W 1410 r. odbyła się w Wolborzu koncentracja wojsk na wyprawę przeciwko Krzyżakom, zgodnie z rozkazem króla Władysława Jagiełły. Król przybył do miasta w dniu Św. Jana Chrzciciela, by w dniu 26 czerwca 1410r. wyruszyć pod Grunwald na zwycięski bój. Król Władysław Jagiełło stawał w Wolborzu 16 razy, m.in. w lipcu 1420 r. przyjął tu posłów czeskich, którzy ofiarowali mu koronę czeską.

W 1461 r. przebywał tu Kazimierz Jagiellończyk. W Wolborzu rezydowali często biskupi włocławscy, a niektórzy jak np. Jakub z Sienna, niemal stale.

Wiek XVI i XVII- to okres świetności miasta. Liczni dygnitarze państwowi i kościelni gościli na zamku wolborskim jadąc na sejm do Piotrkowa.

W 1503 roku w Wolborzu urodził się Andrzej Frycz Modrzewski- wielki reformator, pisarz i publicysta epoki renesansu, autor słynnego dzieła „O poprawie Rzeczypospolitej”.

W latach 1553-1567 pełnił tu urząd wójta. Modrzewski zmarł na zarazę jesienią 1572r. , pochowany

został w odległej o kilkanaście kilometrów wsi Małecz.

W XVI w. Wolbórz należał do największych miast województwa sieradzkiego i łęczyckiego. Liczył około 4000 mieszkańców. Pracowało tu ponad 260 rzemieślników, wśród których prym wiodli sukiennicy (około 100 warsztatów), a sukna wolborskie przez Lwów docierały nawet na Bałkany. Nad Wolbórką i Moszczanką pracowało 7 młynów, w tym słodowy, foluszowy i z piłą tartaczną. 60 szynkarzy warzyło doskonałe piwo. Imponujące rozmiary przyjął zamek biskupi. Stał on na nasypie otoczonym fosą, składał się z części rezydencjonalnej i gospodarczej. Pierwsza miała trzy kondygnacje, druga oprócz dwu kondygnacji, także piwnice. Cały obiekt opasany był szerokim i wysokim murem.

W mieście było 6 kościołów, ratusz, 3 szpitale usytuowane przy kościołach Świętej Trójcy, Świętego Ducha i Św. Leonarda, gdzie ubodzy znajdowali pomoc i przytułek. W 1579r. biskup kujawski Stanisław Karnkowski powołał w Wolborzu konfraternię literacką, która z czasem przekształciła się w Bractwo Świętej Trójcy, które istnieje do dziś. W Wolborzu funkcjonowała także filia Akademii Krakowskiej. Wykładało w niej 6 profesorów i rektor. Szkoła nadawała stopnie naukowe bakałarza filozofii i nauk wyzwolonych.

Od początku XVII w. Wolbórz zaczyna podupadać. Wiele razy doświadczany jest przez klęski żywiołowe. W 1618r. nawiedza miasto wielki pożar i zaraza, a w 1631r. i 1648r. - morowe powietrze. 16 maja 1671r. spłonęło od pioruna prawie całe miasto, a 13 czerwca 1766r. wolborski zamek.

Próbie podźwignięcia Wolborza podejmuje biskup Antoni Ostrowski. Dokonuje gruntownego remontu ratusza, przebudowy kościoła św. Mikołaja, wybrukowania ulic miasta i rynku oraz budowy nowej reprezentacyjnej siedziby biskupów na południowym skraju miasta. Budowa rezydencji trwała w latach 1768-1773, a głównym projektantem był architekt królewski Francesco Placidi. Zespół pałacowy składa się z korpusu głównego budynku, stanowiącego oś założenia, który łączy się z dwiema oficynami ustawionymi prostopadle za pomocą arkadowych galerii. Między budynkami znajduje się reprezentacyjny dziedziniec z paradnym wjazdem. Wspaniałe założenie parkowe - na planie prostokąta o wymiarach ok. 1500x180m - przecina kanał wodny. Opadający teren ukształtowano trzema tarasami pokrytymi kwiatami, a przy ogrodzie zorganizowano zwierzyńiec.

W 1815r. biskupie dobra wolborskie zostały skonfiskowane przez władze rządowe, a pałac pobiskupi przeznaczony na koszary wojskowe. Od 1843r. nasila się krytyczny stosunek Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu do miasta Wolborza, które nie przynosi dochodów do budżetu państwa. Pisma, postulaty, raporty i wyjaśnienia składane przez kolejnych burmistrzów do władz rządowych powstrzymują na 23 lata decyzję o pozbawieniu Wolborza praw miejskich. Ostatecznie zapada ona w styczniu 1870r. W maju 1870r. burmistrz Wolborza otrzymuje od naczelnika piotrkowskiego pismo w języku rosyjskim, w którym m.in. czytamy: „miasto Wolbórz zostaje zamienione na osadę wiejską z dołączeniem do gminy Bogusławice. Siedzibą gminy pozostaje Wolbórz”.

W 1892r. Wolbórz miał 171 domów, w znacznej części murowanych, liczył ok. 3000 mieszkańców, w tym ok. 700 Żydów. Oprócz siedziby urzędu gminy i sądu gminnego istniała tu szkoła podstawowa, urząd pocztowy i telegraficzny, apteka, przytułek dla ubogich. Był także lekarz i felczer. Mieszkańcy Wolborza zajmowali się głównie rolnictwem oraz rzemiosłem i handlem.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918r. nastąpiło ożywienie życia społecznego, powstały liczne zrzeszenia oraz następował powolny rozwój gospodarczy. W odbudowanym pałacu pobiskupim umieszczone zostały Junackie Hufce Pracy. Wybudowano Dom Miejski, nową rzeźnię, cegielnię, boisko sportowe. Pod koniec 1918r. Wolbórz po raz pierwszy uzyskał oświetlenie elektryczne, a w 1919r. uruchomiono tartak z napędem elektrycznym. W 1934r. wybudowano szkołę powszechną, ukończono asfaltowanie głównych ulic Wolborza: dzisiejszej Warszawskiej i Andrzeja Frycza Modrzewskiego. W 1938r. oddano do użytku budynek spółdzielni „Runo”, w którym uruchomiono przędzalnię wełny ze zgrzeblarnią i farbiarnią z działem usługowym dla ludności.

Wojna 1939r. i ponad pięcioletnia okupacja spowodowały ogromne zniszczenia materialne. Wielu mieszkańców Wolborza zginęło w walkach partyzanckich, w obozach koncentracyjnych lub zostało zabranych na przymusowe roboty do Niemiec. Po zakończeniu wojny podjęto energiczne

działania mające na celu likwidację zniszczeń wojennych, budowy i rozbudowy urządzeń urbanistycznych, socjalnych i kulturalnych.

W 1946r. rozpoczęto budowę ośrodka zdrowia z izbą porodową, wybudowano łaźnię. W pałacu pobiskupim uruchomiono Liceum Ogólnokształcące i Gimnazjum Semestralne. W następnych latach we wspomnianym pałacu mieściły się Dom Dziecka, Liceum Pedagogiczne, a od 1 września 1967r. Technikum Mechanizacji Rolnictwa przekształcone w Zespół Szkół Rolnicze Centrum Kształcenia Ustawicznego. W kolejnych latach powstają budynki: Gromadzkiej Rady Narodowej (1952), domu kultury (1971), przedszkola (1978), budynek dydaktyczny szkoły podstawowej i gimnazjum (1994), hali sportowej (2002).

W 1963r. uruchomiono sieć wodociągową, a w 1973r. rozpoczęto gazyfikację Wolborza. W latach 90-tych rozpoczęto budowę kanalizacji sanitarnej i burzowej, powstała oczyszczalnia ścieków.

Od początku XXI w. kontynuowana jest etapami rozbudowa sieci gazowej, wodociągowej i kanalizacyjnej, budowa nowych nawierzchni ulic i chodników.

Przekształcenia administracyjne w 1954r., kiedy to zlikwidowano gminę Bogusławice i utworzono Gromadę Wolbórz, a następnie w 1973r., gdy wprowadzono nowy podział administracyjny, tworząc Gminę Wolbórz, umocniły pozycję miejscowości Wolbórz jako centrum administracyjne, gospodarcze i społeczne gminy.

Wybudowanie w latach 70-tych XX w. trasy szybkiego ruchu Wa-wa- Katowice (obecnie droga ekspresowa nr 8) przyczyniło się do dynamicznego rozwoju miejscowości. W ostatnim 20-leciu powstały dwa duże centra logistyczne, zakład produkujący półfabrykaty meblarskie, huta szkła i wiele innych firm produkcyjno-usługowych. Rozwinął się handel i gastronomia. Znacząco poprawiła się infrastruktura techniczna miejscowości, a także jej wygląd i estetyka. Wzrosła świadomość społeczna, a tym samym dążenie do odzyskania utraconych ponad 140 lat temu praw miejskich. I to stało się faktem. Z dniem 1 stycznia 2011 roku Wolbórz został ponownie miastem. Nieco wcześniej, bo w 2008 roku wolborski kościół parafialny odzyskał godność kolegiaty, odebraną prawie 200 lat temu. Dzięki tym historycznym wydarzeniom wzrósł prestiż nie tylko samej miejscowości, ale i całej gminy.